

verslag GKO-café ruimte voor kunstenaar in de stad op 22/04/2025

Introductie:

De beschikbaarheid en toegankelijkheid van ateliers, repetitieruimtes en andere maakplekken stond onder toenemende druk. Kunstenaars en organisaties botsten op hoge kosten, korte of onzekere looptijden, een tekort aan ruimte en ontoegankelijke structuren. Tegelijk waren er ook eigenaars, beheerders en initiatieven die tijdelijke of structurele oplossingen aanreikten. Tijdens dit GKO Café gingen we na hoe het vandaag gesteld is met het werkruimtebeleid in de cultuursector. We bouwden voort op de bevindingen uit de *Landschapstekening 2021*, het eerdere werk van de werkgroep Ruimte, en recente signalen zoals die tijdens het GKO Café Muziek in januari naar boven kwamen.

We startten de avond met een inspirerende talk en gingen daarna in gesprek over concrete vervolgstappen en duurzame, inclusieve oplossingen. Hoe zorgen we voor werkruimtes die kunstenaars en creatieven écht vooruithelpen? Welke structurele ondersteuning is nodig om experiment, onderzoek en publiekswerking mogelijk te maken? En hoe kunnen bestaande tools, zoals de atelierzoekfunctie van Open Creatives, geoptimaliseerd worden?

Aan vier thematische gesprekstafels verkenden we samen met (ervarings)experten ideeën en inzichten rond:

- Toegankelijkheid van maakplekken (fysiek en sociaal) met *Simon van Lucinda Ra* en *Brecht van Studio Denkbeeld*
- Duurzaamheid (ecologisch, financieel en qua looptijd) *Tim en Sofie van Nucleo*
- Hoe creëren we extra ruimte? (publiek, privaat, commercieel...) *Vincent van muziekcentrum Goedleven*
- Tijdelijke invullingen en gentrificatie *Biniam van Ocup*

We bundelden de input tot een gemodereerd slotgesprek en nemen de inzichten mee in een breder traject richting een actieplan werkruimtes. Deze worden gedeeld met de Cultuurdienst en het beleid.

Hieronder vind je een extract uit de Gentse [landschapstekening 2021](#) waar de nood en bezorgdheid naar betaalbare en toegankelijke werkruimtes voor kunstenaars aan bod komt

Ruimte voor de kunstenaar in onze stad!

Niet alleen in Gent, maar in veel Europese kunststeden, staat de artistieke creatieruimte nu zwaar onder druk. Een beleid dat niet stadsbreed inzet op het betaalbaar maken en houden van artistieke creatieve ruimte, duwt kunstenaars, hun artistieke producties en (inter)nationale netwerken weg naar haar eigen buitengrenzen of naar andere steden en gemeenten. Dit betekent een gevoelige verschraving voor de stad en haar maatschappelijk weefsel.

Landschapstekening Kunsten Gent 2021

Die landschapstekening viel midden in de vorige beleidsperiode en de komende beleidsperiode. Belangrijk richting van welke politieke beslissingen er genomen worden rond werkruimte, kunnen we halen uit de bestuursakkoorden:

2019 Terugblik

We willen van Gent een vrijplaats maken waar kunstenaars en creatievelingen alle ruimte en ondersteuning vinden om te creëren. Kunst moet de politiek en de maatschappij blijven uitdagen. Zowel artistieke creatieplekken als makers en presentatieplekken verdienen onze steun.

Bestuursakkoord Gent

2025 Stand van zaken

Gent is een vrijhaven waar cultuurbeleving in al haar vormen, van klassiek tot urban, centraal staat. We garanderen de **autonomie van artiesten**, vrijwaren de **vrijheid** van het **artistieke proces** en ondersteunen het rijke en diverse Gents culturele landschap om deze rol ten volle te kunnen blijven opnemen.

We voorzien **ruimte** en ondersteuning voor nieuwe sport- jeugd- en culturele initiatieven via **open oproepen**. We bieden Gentse creatievelingen de mogelijkheid om unieke maar **onbenutte plekken** in onze stad in te vullen, steeds met respect voor de omgeving. Zo

Tegelijk blijven we een stad 'mee nen hoek af'. We zijn een stad waar mag **geëxperimenteerd** worden, waar met vallen en opstaan aan de stad gewerkt wordt. Die ruimte willen we blijven behouden, via ondersteuning van subsidies (bv. Samen aan Zet), **Tijdelijke Invullingen of via regelluwe experimenteerruimtes.**

In beide bestuursakkoorden ligt er een sterke nadruk op *vrijplaatsen, tijdelijke invullingen, regelluwe experimenteerruimte*.

Naast de landschapstekening, zijn er andere nota's die richting geven aan het beleid, die invloed proberen uitoefenen op het beleid, vanuit bevragingen in de cultuursector. Deze kan je hier raadplegen, eronder vind je telkens een slide met een korte samenvatting

Podium

- repetitieruimtes podiumhuizen
- jonge collectieven verlangen naar eigen werkplek
- grote nood aan afmonteerplekken
- gedeeld decoratier / technische werkplaats

Er zijn meer ruimtes beschikbaar dan algemeen geweten is of praktisch gepuzzeld geraakt.

- inventaris GKO 2018
- zalenzoeker stad Gent

In 2021 schreef de Cultuur ook een [spontaan advies rond tijdelijke invullingen](#).

We starten de avond met een korte bevraging: Wie is aanwezig, uit welke disciplines? Waar zitten de noden? Welke soorten ruimtes zijn er en waar bevinden die zich? Wat maakt een werkplek tot een goede werkplek?

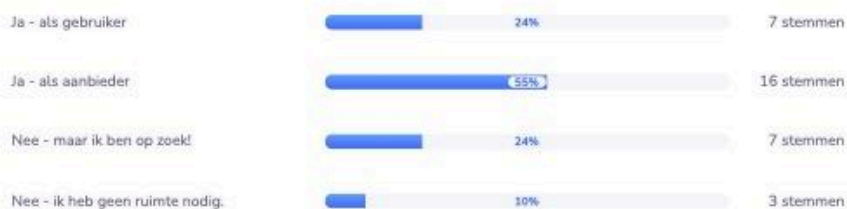
Aantal deelnemers: 37

3. Heb jij werkruimte ter beschikking?

29 respondenten

4. Waar bevindt de ruimte zich die jij ter beschikking hebt?

23 respondenten

Multidisciplinaire organisatie in Gent, niet gestructureerd gesubsidieerd. Gaan nu voor het eerst een invulling doen in het Groot Begijnhof (Convent nr. 15) Ze willen er duurzame, inclusieve werkplekken bieden voor kunstenaars, waarin ook ruimte is voor (internationale) residenties en communitywerking. Op de benedenverdieping is er ruimte voor organisaties. → doordat organisaties daar huren, kunnen ze ook de kosten drukken voor kunstenaars.

Er wordt gezocht naar een model waarbij de kunstenaars niet enkel gebruikers zijn, maar ook mede-eigenaarschap opnemen (samen regels vastleggen), bijvoorbeeld via een rol als *conciërge*. De ambitie is om organisch te starten en geleidelijk een meer structurele werking op te bouwen.

Nucleo: <https://nucleo.be/>

Biedt ruimte aan ca. 180 kunstenaars op 16 locaties in Gent. Houdt atelierprijzen bewust laag om diversiteit te waarborgen. Werkt met een 5-jaarlijkse evaluatie om doorstroming te garanderen. Creëert lange-termijncontracten met flexibele opzeg, en zet sterk in op efficiënt beheer. Onderkent de nood aan meer communitywerking tussen gebouwgebruikers. Werkt aan een permanente plek met studio's.

Aanvullende inspiraties

- **Level 5 (Brussel):** Coöperatief model in groei; legt nadruk op beheer en structuur.
- **O.666 (Oostende):** Atelierwerking als kern van een circulaire maakplaats. Flexibele inrichting met eenvoudig verplaatsbare materialen.
→ www.o666.be
- **Scrap vzw:** Stimuleert hergebruik van bouwmaterialen, demontage en inrichting met circulair oogpunt. Zal de Materialenbank uitbaten op de Arsenalsite in Gentbrugge.
- **Salto Systems:** Technologieplatform voor toegangsbeheer en gebruiksregistratie in gedeelde ruimtes.
→ saltosystems.com

Knelpunten en vragen

- De termijn van de tijdelijke invulling is momenteel niet helder gedefinieerd binnen het reglement; dit creëert onzekerheid.
- Wat zijn de investeringen die de eigenaar bereid is te doen, en wat is de impact daarvan op de gebruiker?
- Hoe kunnen afspraken transparant en bindend worden vastgelegd, ook bij tijdelijke invulling?
- Hoe creëer je voldoende doorstroming binnen de atelierruimte zonder exclusiviteit op te leggen? (Bijv. criteria voor roulatie?)
- Hoe combineer je beheertaken met een actieve artistieke praktijk? Zonder structurele ondersteuning is beheer op vrijwillige basis vaak niet houdbaar.

1. Tijdelijkheid vraagt om duidelijke kaders

- ° De subsidie voor tijdelijke invulling is vaak **onduidelijk over de termijn**, wat onzekerheid veroorzaakt.
- ° Het is cruciaal om met eigenaars **duidelijke afspraken** te maken over investeringen, opzegtermijn (min. 3 maanden), en gebruiksvoorwaarden.
- ° Gebruikers **investeren** zelden als de toekomst van het pand onzeker is.

2. Beheer is essentieel – maar kwetsbaar

- ° **Vrijwillig beheer** naast een artistieke praktijk is op termijn onhoudbaar.
- ° Beheer vraagt **structurele ondersteuning** (subsidie, loonkost).
- ° Duurzaam beheer bepaalt de **levendigheid en waarde** van een plek.

3. Communityvorming moet ondersteund worden

- ° De **rol van kunstenaars in community building** is waardevol (vb. conciërge-achtige functies), maar vraagt begeleiding en erkenning.
- ° Er is nood aan **meer verbinding tussen gebruikers** van verschillende ruimtes.

4. Lage prijzen ondersteunen diversiteit

- ° Een bewust **prijzenbeleid** (zoals bij Nucleo) houdt de plek toegankelijk.
- ° In andere steden (vb. Antwerpen) leidt variatie in prijzen vaak tot **sociale homogeniteit**.

5. Duurzaamheid = kennis vasthouden

- ° Ruimtekennis bouw je op in de tijd: je leert wat werkt.
- ° Weinig mensen willen (of kunnen) beheer doen → risico op kenniskloof bij wissel.

6. Ruimte voor nieuwe makers is essentieel

- ° Nucleo hanteert een **5-jaarlijkse check**: zijn mensen nog actief? Is het tijd om ruimte vrij te maken?
- ° Roulement vraagt **duidelijke criteria** en zorgvuldige communicatie.

7. Witte ruimte en experiment moeten bewaakt worden

- ° Splinter wil ruimte houden voor **residenties / tijdelijk gebruik** → niet alles mag vastgezet worden.
- ° Organisch groeien en later structureren kan een goede strategie zijn.

8. De vraag is enorm – verwachtingen blijven laag

- ° Door de **hoge ruimtevraag** zijn gebruikers vaak flexibel in wat ze verwachten, zolang ze toegang hebben tot ruimte.
- ° Dit creëert kansen, maar mag geen excuus zijn om onder te investeren.

→ Valkuilen om te vermijden

- **Geen duidelijkheid over termijn en engagement van eigenaar** → remt investering en engagement.
- **Té afhankelijk zijn van gebruikersbijdragen** → maakt het systeem instabiel.
- **Hoogdrempelige applicatie procedures** → sluiten sommige doelgroepen uit (vb. taal, digitale drempels).
- **Geen opvolging of evaluatie van gebruikers** → leidt tot verstarring en gebrek aan doorstroom.
- **Gebrekkige ondersteuning voor beheer en communityvorming** → artistieke praktijk lijdt eronder, plek verliest dynamiek.
- **Alleen inzetten op efficiëntie, zonder sociale weefselwerking te versterken** → gemiste kans op duurzaamheid in brede zin

2. Hoe werken we samen over sectoren heen aan meer werkruimte?

(publiek, privé, commercieel,...)

Aan tafel zaten onder andere:

Stadsmakers Gent <https://www.stadsmakers.gent/>

Een collectief van geëngageerde stadsmakers stelt zich tot doel om kunstenaars en creatieve ondernemers toegang te geven tot betaalbare werkruimte in Gent. Ze werken vrijwillig en hanteren een coöperatief model gebaseerd op gedeeld beheer en collectieve verantwoordelijkheid.

De commerciële vastgoedmarkt is vaak onbetaalbaar voor kunstenaars. Door uit de klassieke tijdelijke invullingen te stappen en zelf initiatief te nemen, willen de stadsmakers meer duurzame oplossingen creëren. Ze kiezen ervoor om een commerciële prijs te betalen om zo structurele controle en continuïteit te verzekeren.

Wiedauwkaai: casco gehuurd gebouw met danszaal, coworkingplek en repetitieruimtes voor jonge makers. De meeste gebruikers hebben er hun eigen ruimte. De gebruikers betalen huur, maar het beheer gebeurt grotendeels vrijwillig. Enkel administratie en boekhouding worden professioneel opgevolgd. Ze verkennen nu de mogelijkheid om ook een boekingskantoor te worden, waarmee ze inkomsten willen genereren én beter willen inspelen op vragen van de commerciële markt.

Huur: €15.000/maand, looptijd 9 jaar.

Tijdelijke invulling: o.a. fietsschool, glasatelier, tatoeëerders, schoenmaker.

Woonboot: zelf in beheer genomen en verhuurd aan creatievelingen.

Beheer gebeurt grotendeels vrijwillig; administratie en boekhouding zijn professioneel opgevolgd. Ze verkennen momenteel een boekingskantoor als bron van extra inkomsten én betere aansluiting op de commerciële markt.

Goedleven vzw (Vincent) <https://muziekcentrumgoedleven.be/>

Goedleven is een professioneel repetitieceterum met 22 ruimtes voor muziek en dans, inclusief geluidsinstallaties en opbergkamer. Ze combineren artistieke en commerciële werking om rendabel te blijven. Beheert een muziekschool, popcollege en community van 300 bands. Goedleven fungeert als draaischijf binnen de tourende muziekindustrie. (het bedrijf heeft oa 40 tourbussen voor internationale bands)

Kocht het gebouw aan om culturele invulling te verzekeren. Om de werking financieel rendabel te maken, zijn

commerciële activiteiten noodzakelijk: de reguliere werking draait met verlies, en die commerciële component compenseert dat.

Nu staat hij voor de uitdaging om het gebouw toekomstbestendig te maken. Een extra investering van een half miljoen om het duurzaam te renoveren (denk aan EPC-normen, etc.) bleek voor hem niet haalbaar. Daarvoor heeft hij nu terug subsidies aangevraagd.

Gebruikers investeren vaak aanzienlijk in gebouwen die ze niet zelf bezitten, zonder garantie dat ze die ooit kunnen kopen. Vincent heeft zich daartegen beschermd via een handelsverhuurcontract, wat hem meer zekerheid gaf.

In het verleden kreeg Goedleven drie jaar lang werkingsmiddelen (24.000 euro) van Stad Gent. Ze vragen nu ook investeringsmiddelen aan. De vzw-structuur blijkt het meest werkbaar, aangezien coöperaties en vennootschappen moeilijker toegang krijgen tot subsidies, en non-profitwerking makkelijker erkend wordt als verlieslatend.

Het zijn van een coöperatieve en het ontvangen van subsidies is blijkbaar al moeilijk. Het idee dat ze ook winst willen maken. Het is makkelijker een vzw te zijn wanneer je subsidies aanvraagt. Als gesloten vennootschap is nog moeilijker. Analytisch laten boeken. Het non profit deel van de organisatie is duidelijk verlieslatend. Zo kan je wel werkingsmiddelen aanvragen bij stad Gent.

1. **Ruimtenoden** scherpstellen Om structurele oplossingen te formuleren, is het nodig om eerst de noden helder **in kaart te brengen** en daarbij enkele vragen te stellen: Hoeveel ruimte is er nodig? Wat voor soorten ruimtes zijn nodig (ateliers, repetitieruimtes, presentatieruimtes, gedeelde werkplekken)? Gaat het om tijdelijke of duurzame plekken?
2. **Inventarisatie en slim (her)gebruik**: Publieke gebouwen (bv. leegstaande scholen, stadsgebouwen), private initiatieven (bv. kerken, erfgoedpanden), commerciële ruimtes (bv. leegstaande winkelpanden, co-workingspaces) → Tools zoals **Open Creatives Gent** kunnen helpen om deze ruimtes zichtbaar en toegankelijk te maken. Ook gedeeld gebruik moet aangemoedigd worden: cultuur in schoolgebouwen na de schooluren, repetitieruimtes in bedrijven tijdens het weekend, enz.
Hoeveel m² atelierruimte en repetitieruimte is momenteel beschikbaar in Gent?
Hoe kunnen we dat monitoren en opvolgen? Integratie in de ruimtebank van Open Creatives Gent?
3. **Hybride modellen en gedeeld eigenaarschap** → samenwerking tussen stadsdiensten, vastgoedspelers en culturele actoren. vb: Projectontwikkelaars die ruimte voor kunstenaars voorzien als tegenprestatie voor stadsvernieuwing of hogere bouwrechten. Co-creatie en gedeeld beheer via juridisch robuuste modellen.
4. **Stimulansen en ondersteuning** De Stad kan een actieve rol spelen via:
 - Financiële incentives zoals belastingvoordelen of subsidies voor ruimte-inbreng.
 - Ondersteuning van privépartners bij tijdelijke invullingen of gedeeld gebruik.! Belangrijk: geef eerder werkingsmiddelen dan investeringssubsidies. Werkingsmiddelen stimuleren eigenaarschap en duurzaamheid. Ze motiveren initiatiefnemers om gebouwen goed te beheren en langdurig te benutten.
Ondersteuning is ook nodig voor het beheer, de organisatie en de juridische structuren die gedeeld ruimtegebruik mogelijk maken.
→ check ook <https://deplaatsmaker.nl/> (hoe is hun broedplaatsenbeleid opgebouwd?)
5. **Structurele samenwerking en governance**: Zorg voor een structureel overleg tussen cultuur, stadsontwikkeling, vastgoed, onderwijs en sociale sectoren. Zo kunnen kansen sneller worden gespot en benut. Denk ook aan juridische modellen zoals gebruiksovereenkomsten, erfpachtconstructies, Coöperaties.

Gezamenlijk probleemkader en ambitie

Start met het in kaart brengen van de noden: hoeveel ruimte is er nodig? Wat voor soort ruimtes (ateliers, repetitieruimtes, presentatieruimtes, gedeelde werkplekken, tijdelijke versus duurzame plekken,...)?

Inventarisatie en slim (her)gebruik

- Breng bestaande infrastructuur in kaart: publieke gebouwen (bv. leegstaande stadsgebouwen, scholen), private initiatieven (bv. kerken, erfgoedpanden), commerciële ruimtes (bv. tijdelijk leegstaande winkelpanden, co-workingspaces).
- Gebruik tools zoals een ruimtebank of deelplatform (zoals Open Creatives Gent) om deze zichtbaar en toegankelijk te maken.
- Stimuleer gedeeld gebruik: cultuur in een schoolgebouw na schooltijd, repetitieruimtes in bedrijven in het weekend,...

Hybride modellen en gedeeld eigenaarschap

Ontwikkel samenwerkingen waar stadsdiensten, vastgoedspelers en culturele organisaties mee instappen in co-creatie en gedeeld beheer. Vb: een projectontwikkelaar voorziet ruimte voor kunstenaars als tegenprestatie voor stadsvernieuwing of hogere bouwrechten.

Stimulansen en ondersteuning

- Stad kan faciliteren met financiële incentives (bv. belastingvoordelen of subsidies voor ruimte-inbreng).
- Privépartners kunnen ondersteund worden in tijdelijke invulling of gedeeld gebruik.
- Ondernemers werkingsmiddelen geven.. dan gaan zij sneller durven investeren. ipv investeringsmiddelen te geven. Dan gaan ondernemers meer moeite doen om het in stand te houden. Er zullen zo'n modellen ondersteund moeten worden. Je hebt iemand nodig die het beheert. Als je ondernemers middelen geeft gaan zij dat gebouw ook onderhouden. privé- en publieke sector: die samenwerkingen en synergieën gaan nodig zijn.
- Ondersteun ook het beheer, de organisatie en de juridische structuren die gedeeld ruimtegebruik mogelijk maken.

Structurele samenwerking & governance

- Zorg voor een structureel overleg tussen cultuur, stadsontwikkeling, vastgoed, onderwijs, sociale sector,... om kansen vroeg te spotten.
- Denk aan juridische modellen zoals gebruiksovereenkomsten, erfpacht of coöperaties.

3. Hoe blijven werkruimtes ook vrije ruimtes?

(tijdelijke invullingen, experiment, vrijplaatsen, gentrificatie...)

Tijdelijke invullingen, ateliers, maakplekken, repetitielokalen en broedplaatsen vormen de ruggengraat van een levendige, experimentele cultuurpraktijk. Ze bieden ruimte om te maken **zonder prestatiedruk**, om te falen, om **collectief** te zoeken, buiten de norm en **los van marktlogica**. (vb financiële drempels wegwerken zoals drank aan vrije bijdrage, geen inschrijvingen,...) Maar net deze plekken staan vandaag zwaar onder druk. Wat ooit een vrijplaats was voor ontmoeting en experiment, wordt te vaak het eerste slachtoffer van **gentrificatie**. Tijdelijkheid verliest haar creatieve potentieel en wordt herleid tot een **tussenfase in een vastgoedtraject**.

Vrije werkruimte dreigt zo niet enkel letterlijk te verdwijnen, maar ook haar betekenis te verliezen: de vrijheid om af te wijken, om discipline-overschrijdend te werken, om publiek en privaat te herdenken, komt steeds meer onder druk te staan. Vrije ruimte is meer dan vier muren – het is een plek waar andere vormen van eigenaarschap kunnen ontstaan, waar er ruimte is voor collectief experiment en maatschappelijke verbeelding.

Daarom is het essentieel dat infrastructuurbeleid deze vrije zones erkent en beschermt. Dat kan via:

- tijdelijke invullingen mét garanties voor makers

- een stedelijke ruimtebank
- gedeeld eigenaarschap van infrastructuur.

→ belangrijk dat beleid ruimte niet uitsluitend als vastgoed ziet. Ruimte moet erkend worden als publieke, culturele commons.

Organisaties zoals OCUP vzw pleiten voor tijdelijke buurtplekken in vergeten stedelijke zones. Van onderuit gebouwd, met bijzondere aandacht voor mensen in preciaire situaties, ontstaan hier toegankelijke ruimtes die zich onttrekken aan marktlogica. Toch zijn deze plekken vaak zelf ontoegankelijk: ze zijn vol, duur of enkel beschikbaar voor wie al goed ingebed is. Er wordt vooral geïnvesteerd in bakstenen, niet in werkuren of relaties. De institutionele kaders van stadsontwikkeling zijn wijkgericht op papier, maar in de praktijk vaak geïnstrumentaliseerd of niet gedragen door de buurt zelf. **Iedereen die het heft in eigen handen neemt, wordt vaak afgeremd.** Vrijplaatsen verdwijnen of worden opgekocht zodra ze bekend worden. Er zijn amper nog echte vrijhavens. De stad experimenteert, maar structurele ondersteuning ontbreekt.

Een belangrijke spanningslijn is die tussen toegankelijkheid en de vrijplaatsgedachte: **is de ruimte een doel op zich, of een middel voor ontmoeting en experiment? Een échte vrijplaats moet ruimte laten – letterlijk en figuurlijk – voor het onbekende, het nog te bepalen.** Maar precies daar knelt het: **structurele middelen ontbreken. Budgetten zijn vaak gericht op kernwerking, niet op verbinding, ontmoeting of ‘witruimte’.**

Ook grotere kunsthuizen dragen hierin verantwoordelijkheid: ze moeten kwetsbare initiatieven ondersteunen en zich engageren voor het behoud van vrije plekken. Vrijplaatsen mogen niet louter leunen op vrijwilligers of tijdelijke constructies. Representatie en toegankelijkheid vergen structurele verandering, geen vrijblijvende goodwill.

4. Hoe zorgen we ervoor dat maakplekken toegankelijkheid zijn?

(zowel fysiek toegankelijk als laagdrempelig)

Vandaag zijn veel werkplekken slechts bereikbaar voor wie de juiste codes kent, ingebed is in een netwerk, of weet hoe het systeem werkt. Dat sluit veel makers uit, zeker beginnende of minder zichtbare kunstenaars.

Fysieke toegankelijkheid betekent:

- voldoende werkplekken verspreid over stad en regio
- vlotte bereikbaarheid met openbaar vervoer
- ruimtes die afgestemd zijn op diverse noden: rolstoeltoegankelijkheid, stille of lawaaierige contexten, mogelijkheden tot stofproductie, verschillende groottes, enz.

Sociale toegankelijkheid betekent:

- betaalbare huurprijzen
- transparante en eerlijke toewijzingssystemen
- een open houding naar nieuwe en onbekende makers
- ruimte voor collectieven zonder vzw-structuur
- en een inclusieve community waarin ook wie zich niet meteen als kunstenaar of ondernemer identificeert, welkom is.

Voor kunstenaars met een beperking blijven de drempels bijzonder hoog. Zowel het vinden van werkruimte als het aansluiten bij het bredere creatieve netwerk blijft een uitdaging. Ondersteuning moet daarom proactief naar contexten gebracht worden waar mensen met een beperking al aanwezig zijn – denk aan revalidatiecentra of ziekenhuizen.

Dit vergt een procesgerichte aanpak, waarbij **mensen uit de doelgroep van bij het begin betrokken worden**. Maar dat brengt spanningen met zich mee: **hoe werk je naar specifieke groepen toe, zonder hen te reduceren tot 'doelgroep'?** Communicatie is hier cruciaal. Veel mensen willen niet meer 'gelabeld' worden, ook al is het soms nodig om noden zichtbaar te maken. Dat is ook een semantische probleem → subsidie lingo. je werkt met de doelgroep, je spreekt niet over de doelgroep.

Er bestaan sterke voorbeelden, zoals Studio Denkbeeld, dat vertrekt vanuit het individu als kunstenaar, niet vanuit de beperking. Tegelijk erkent men daar dat gerichte communicatie soms nodig blijft om écht inclusief te zijn.

Daarnaast moet er nagedacht worden over hoe werk- en toonmomenten meer met elkaar verbonden kunnen worden. Creatie en presentatie blijven nu vaak gescheiden werelden.

Toegankelijkheid is niet enkel een zaak van infrastructuur, maar ook van tijd, relaties en ondersteuning. Wijkgerichte initiatieven botsen vaak op praktische grenzen: tijd en bruggen bouwen worden niet gefinancierd. De nadruk ligt op stenen, niet op mensen. Zonder structurele ondersteuning blijven deze plekken kwetsbaar.

Sectoroverschrijdende samenwerking is cruciaal: met buurtwerk, zorg, onderwijs en gemeenschappen die zelden bereikt worden. Niet alles hoeft vanuit de culturele sector te komen – Er is grote diversiteit binnen moeilijk bereikbare gemeenschappen – denk aan mensen met een beperking binnen de Pakistaanse gemeenschap, of nieuwkomers die aansluiting zoeken via organisaties zoals Globa Roma. Het is essentieel om **niet alles zelf te doen, maar actief verbindingen op te zoeken** met andere domeinen zoals onderwijs, zorg, buurtwerk.

Toegankelijkheid vraagt tijd, middelen én samenwerking.
Niet de doelgroep, maar het **gezamenlijke proces** moet centraal staan.